

APARIȚIA ȘI EVOLUȚIA PREZUMȚIEI DE NEVINOVĂȚIE ÎN PROCESUL PENAL

THE EMERGENCE AND EVOLUTION OF THE PRESUMPTION OF INNOCENCE IN CRIMINAL TRIAL

DOI: 10.5281/zenodo.6045305

Iulia BRIA

Universitatea de Stat din Moldova

E-mail: briaiulia999@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-2989-0524

Rezumat. *Elaborarea și studierea aspectelor teoretico-practice a prezumției de nevinovăție nu pot fi recunoscute, la etapa actuală, ca finalizate. Subiectul prezumției de nevinovăție a fost cercetat de numeroși savanți - istorici, politologi, sociologi, filosofi etc., avînd parte, în special, de o atenție deosebită în o doua jumătate a secolului al XIX-lea. La momentul de față ne confruntăm cu multiple întrebări contestabile și nesoluționate, legate de prezumția de nevinovăție, de formularea acesteia, de conținutul și consecințele juridice ale nerespectării ei, de răspândirea și specificul aplicării acestui principiu al procesului penal etc. Soluționarea obiectivă și eficientă a acestor chestiuni presupune studierea genezei și evoluției istorice a prezumției de nevinovăție. Aceste circumstanțe, precum și necesitatea perfecționării prezumției de nevinovăție în condițiile aplicării legislației procesual-penale la momentul de față au determinat selectarea acestui subiect al cercetării științifice.*

Cuvinte-cheie: *geneză, evoluție, principiu, proces penal, prezumție de nevinovăție, urmărire penală, bănuît, învinuit, garanții procesual-penale, norme procesual-penale, apărare, acuzare, vinovăție, proces judiciar, dubii, presupuneri, proces inchizitorial, proces acuzatorial.*

Abstract. *The elaboration and study of the theoretical and practical aspects of the presumption of innocence cannot be recognized, at the current stage, as completed. The subject of the presumption of innocence has been researched by many scholars - historians, political scientists, sociologists, philosophers, etc., having received special attention in the second half of the nineteenth century. At the moment we are facing multiple contestable and unresolved questions related to the presumption of innocence, its formulation, the content and legal consequences of its non-compliance, the spread and specific features of the application of this principle of criminal trial, etc. The objective and efficient solution of these issues involves the study of the genesis and historical evolution of the presumption of innocence. These circumstances, as well as the need to improve the presumption of innocence in the conditions of the application of the criminal procedure legislation at the moment have determined the choice of this subject of scientific research.*

Keywords: *genesis, evolution, principle, criminal trial, presumption of*

innocence, criminal prosecution, suspect, accused, criminal procedure guarantees, criminal procedure norms, defense, accusation, guilt, trial, doubts, assumptions, inquisitorial process, accusatory process.

Introducere

Perfecționarea mijloacelor de investigare a faptelor infracționale, fiind una din expresiile progresului tehnico-științific, a făcut posibilă aplicarea unor noi mecanisme în cercetarea faptelor infracționale. În același timp, complexitatea noilor metode de comitere a infracțiunilor, ca o parte componentă a acestei evoluții, a determinat creșterea substanțială a infracționalității. Or, această circumstanță, de comun cu alți factori de ordin obiectiv și subiectiv (lipsa experienței corespunzătoare în investigarea infracțiunilor grave și deosebit de grave etc., ignorarea normelor de drept, insuficiența de cadre cu o pregătire înaltă etc.), au determinat, de frecvente ori, folosirea de către reprezentanții organelor de drept a metodelor inadmisibile de cercetare a faptelor infracționale, punându-se accent nu pe forța legii, ci pe dreptul la aplicarea forței.

Comportamentul abvuziv al reprezentanților organelor de drept poate fi neutralizat doar cu ajutorul unui sistem eficient și viabil de garanții procesual-penale, unde un loc important îl ocupă chestiunile legate de asigurarea drepturilor și libertăților bănuیتului și învinuitului. Astfel, cercetarea diverselor aspecte legate de apariția și evoluția principiului prezumției de nevinovăție, a normelor procesual-penale care reglementează drepturile și statutul bănuیتului, învinuitului în procesul penal, corelate cu acest principiu, au o actualitate indubitabilă.

În legătură cu democratizarea dreptului și a legislației la nivel mondial, prezumția de nevinovăție a devenit, în mod firesc, un principiu unanim recunoscut în dreptul internațional. Prevederile lui se regăsesc în Constituțiile și în legea procesual-penală a tuturor statelor democratice.

În procesul penal, unde subiectul care efectuează cercetarea și învinuitul se află în raport de autoritate-subordonare, lipsa prezumției de nevinovăție ar genera, inevitabil, situații în care învinuitul ar fi nevoit să-și dovedească nevinovăția, lucru care nu este posibil de fiecare dată. Din acest considerent, prezumția de nevinovăție reprezintă o importantă garanție procesual-penală, excluzând cazurile de comdamnare neîntemeiată și de încălcare a drepturilor și libertăților cetățeanului.

Actualmente, prezumția de nevinovăție este inclusă în legislațiile naționale ale multor state, importanța ei covârșitoare constând nu numai în desfășurarea procesului penal și în realizarea scopului acestuia, dar și în garantarea unor drepturi fundamentale ale omului [8, p. 40]. Deși o regulă de bază a procesului penal modern, prezumția de nevinovăție depășește limitele stricte ale incidenței sale judiciare constituind prin implicații unul din drepturile

fundamentale ale omului. Aceasta justifică înscrierea prezumției de nevinovăție în numeroase documente de drept internațional în care se consacră asemenea drepturi fundamentale aparținând oricărei persoane.

Îndeosebi după al doilea război mondial și în lumina noilor concepții juridico-filozofice și umanitare de unanimă consacrare în lumea civilizată bazată pe o reală ordine de drept, prezumția de nevinovăția a depășit limitele înguste ale unei reguli judiciare implicate în materia sarcinii probatoriului, ridicându-se la nivelul unui drept fără de care prerogativele umane nu pot fi acceptate ca depline în concepția juridică [16, p. 119].

Prezumția de nevinovăție consacră reguli determinante în probatoriul penal. Nedovedirea vinovăției în sens juridic echivalează cu dovedirea nevinovăției și nu permite deșinerea în stare de suspect a unei persoane care a fost achitată de către o instanță de judecată. Presumția de nevinovăție determină că sarcina probei nu poate fi pusă în sarcina învinuitului. Odată ce învinuitul se consideră nevinovat până la intrarea în vigoare a hotărârii judecătorești, răsturnarea prezumției se pune în seama organelor care invocă vinovăția persoanei. Presumția de nevinovăție determină regula privind interpretarea tuturor dubiilor în favoarea învinuitului [7, p. 135].

Metodologie

Bază metodologică a acestor cercetări este constituită din prevederile științifice de bază ale istoriei, teoriei generale a statului și dreptului, ale teoriei procesului penal și ale altor științe juridice. În procesul cercetării mecanismului de constituire și fixare normativă a prezumției de nevinovăție, ne-am bazat pe conceptul ei, ascendent din dreptul roman, dezvoltat ulterior în baza și sub influența procesului penal inquisitorial.

În calitate de metode științifice particulare folosite la elaborarea acestui studiu figurează: metoda istorică, metoda comparativă, metoda analizei etc. În lucrare, accentul forte este pus pe metoda comparării procesului istoric de apariție, reglementare și consolidare a prezumției de nevinovăție în diferite state.

Rezultate și discuții

Geneza și premisele apariției și evoluției prezumției de nevinovăție.

Conform unor surse doctrinare, încă din dreptul roman prezumția de nevinovăție juca rolul central în sistemul procesului penal. Astfel, în Digestele împăratului Iustinian se reține că: „Împăratul Traian a scris într-o scrisoare către Iulius Fronta că în cauzele penale o persoană nu ar trebui să fie condamnată în lipsă. Acesta a menționat într-o scrisoare către Adsidius Severus că nicio persoană nu trebuie condamnată pe baza unor simple suspiciuni, fiind preferabil ca o persoană vinovată de săvârșirea unei infracțiuni să nu fie condamnată decât

un nevinovat să fie condamnat” [2, p. 16]. Deși, cu toate că au existat manifestări specifice ale principiului prezumției de nevinovăție încă din Antichitate [12, p. 95], el reprezintă produsul formei inchizitoriale a procesului penal, care și-a făcut apariția în Europa Occidentală, conform mai multor aprecieri, în secolele XI-XIII era noastră. Etapa de tranziție de la procesul acuzatorial privat la cel inchizitorial, având caracter obiectiv, a reflectat tendințele și particularitățile evoluției economico-politice, care și-au lăsat amprenta și în domeniul dreptului [26, p. 200-201].

Procesul inchizitorial apare odată cu dezvoltarea caracterului oficialității procedurii vechi privat-acuzatoriale, prin excluderea principiului egalității armelor, prin negarea drepturilor elementare ale învinuitului care devine obiectul examinării, supus celei mai crude experimentări (tortură, arest și proces secret); prin negarea dreptului victimei de a acuza și înlocuirea lui cu voința impersonală a legii care mișcă procesul înainte; prin negarea poziției judecătorului legat de teoria probelor formale impuse de legiuitor; prin înlocuirea noțiunii „învinuire” cu noțiunea „motive de pornire a procesului” [6, p. 20; 24, p. 17].

Treatat procesul privat acuzatorial este înlocuit cu procesul inchizitorial pentru o serie de infracțiuni grave, unde chestiunea tragerii la răspundere penală nu mai este un drept privat, ci un drept public, realizat de către organele statului [6, p. 20]. Literatura de specialitate efectuează o delimitare strictă între procesul acuzatorial, care se caracteriza prin egalitatea părților, duelul judiciar și folosirea ordaliilor pentru ambele părți în calitate de probe și procesul inchizitorial, caracterizat prin lipsirea învinuitului de drepturi și aplicarea pe larg a torturii [27, p. 198].

Apariția procesului penal inchizitorial a fost determinată de următoarele circumstanțe:

1) Reținerea persoanei în flagrant la locul comiterii infracțiunii. În Franța, după cum menționează autorul M. Celițov-Bebutov, în asemenea cazuri, procesul penal avea caracter simplificat. Nimeni nu putea să participe ca parte în proces împotriva făptuitorului;

2) Instanța de judecată examina cauza în virtutea obligațiilor sale de serviciu [26, p. 200-201];

3) O procedură similară era aplicată și în cazurile în care făptuitorul era reținut de către persoane care îl urmăreau în baza strigătului public al părții vătămate. Și în asemenea cazuri, judecătorul acționa „*ex officio*” [26, p. 201];

4) Imposibilitatea identificării corespunzătoare a făptuitorilor și lipsa acuzatorului. Interesul statului necesita ca funcția de acuzator să fie exercitată de un anumit reprezentant al său (de exemplu, în Franța);

5) Prezența cazurilor de omor a persoanelor fără de urmași, care nu puteau acționa în judecată în calitate de acuzatori. Deoarece și regele, și

seniorul erau considerați posesori ai bunurilor victimei urmând să preia bunurile acesteia, anume ei putea deferi instanței presupusul infractor;

6) Respectarea interesului fiscal, deoarece condamnările penale presupuneau încasarea amenzilor și confiscarea averii persoanei vinovate (Anglia). Astfel, de exemplu, prin Decretul Regelui Richard I, în anul 1194 a fost instituită funcția de **coroner**, compenent să examineze cazurile de omor, viol, leziuni corporale. Acesta stabilea, de asemenea, prezența sau lipsa faptelor infracționale în cazurile de moarte subită sau dubioasă (stranie); 7) Asigurarea intereselor de stat în condițiile centralizării și consolidării puterii acestuia [28, p. 106].

În literatura de specialitate nu se înregistrează o unitate de păreri în ceea ce privește apartința formei inchizitoriale a procesului penal în statele Europei Occidentale [24, p. 28]. Or, anume în conținutul principiilor și în sistemul de probe al procesului penal inchizitorial se regăsesc prezizele apariției, evoluției și fixării normative a prezumției de nevinovăție a învinutului. La baza procesului penal inchizitorial era pus principiul conform căruia stabilirea adevărului se afla în mâinile judecătorului. El acumula probele pe durata cercetărilor, audia persoana învinuită, conducea examinarea cauzei și pronunța sentința. Prezența acuzatorului nu era necesară, funcția lui fiind exercitată de judecător ca, pe lângă toate deținea un volum atotcuprinzător de informații. Însă, unificarea acestor două funcții procesuale (urmărirea penală și examinarea cauzei în fond) determina încordarea psihologică excesivă a judecătorului: cel care acumula nemijlocit probe în acuzare nu era în stare să aprecieze obiectiv rezultatele cercetării și să pronunțe o sentință echitabilă [28, p. 107].

În procesele inchizitoriale, la aprecierea formală a probelor, recunoașterea vinovăției se prezuma ca o probă concludentă pentru pronunțarea unei sentințe, luându-se ca bază faptul că o persoană nevinovată nu poate să se învinuiască fals pe sine însăși [7, p. 119].

În cele ce urmează, considerăm că din punct de vedere al subiectului investigat, un mare interes îl are principiul caracterului secret al procesului penal inchizitorial. De exemplu, în Anglia, în timpul lui Henry al VII-lea, a fost instituit Consiliul Secret de Stat, care fiind împuternicit cu examinarea cauzelor penale și deținând atribuții pur inchizitoriale, folosea tortură și aplica măsurile de pedeapsă nu în baza legii ci conform propriilor aprecieri a judecătorilor. Caracterul secret al procesului genera lipsa unui control ceea ce, la rândul său, provoca abuzuri, samavolnicii, acte arbitrare, rețineri și aresturi ilegale, privare de libertate fără înaintarea învinuirii etc.

Asemenea abuzuri și acte ilegale au „proslăvit” Franța, unde în perioada de domnie a regilor Ludovic al XIII-lea, Ludovic al XIV-lea, Ludovic al XV-lea și Ludovic al XVI-lea a căpătat o răspândire largă eliberarea ordinelor semnate de rege privind privarea de libertate, fără indicarea numelui persoanei

față de care putea fi aplicată pedeapsa cu închisoarea sau arestul. În ele nu era indicată nici temeiul învinuirii și nici durata privării de libertate. Deținătorul unui asemenea ordin (*lettre de cachet en blanc*) de către favoritul regelui, reginei, ministrului etc., avea posibilitatea să înscrie numele potrivit în ordin, încarcerând fără control orice persoană nevinovată [28, p. 108].

Rolul Marii Britanii în apariția și consolidarea prezumției de nevinovăție

Primul document care a declarat și a susținut oficial inadmisibilitatea arestului și detenției arbitrare, a lipsirii ilegale de proprietate a fost Magna Carta Libertata, semnată la 15 iunie 1215 de regele John (anii de domnie 1199-1216) [25, p. 370-374]. Articolele 17, 20, 21, 39 și 40 din Magna Carta Libertata fixau principii referitoare la activitatea aparatului administrativ-judiciar. Din punct de vedere al problemei cercetate, o importanță deosebită o are art. 39, unde se spune că „Nici un om liber nu va fi arestat, lipsit de libertate sau de proprietatea sa, sau oropsit în orice alt fel, decât în baza unei hotărâri legale și conform legilor țării” [25, p. 373].

Cu timpul, conținutul art. 39 din Magna Carta Libertata, de fapt ca și al art. 12, 18 și 40 a căpătat o valență deosebită. Magna Carta Libertata a fost confirmată de regele Henry al III-lea în anul 1225, fiind întărită în definitiv de Edward I în anul 1297.

Examinând, însă, prevederile art. 39 din acest document, încă nu putem vorbi despre prezunția de nevinovăție a învinuitului, deoarece normă în cauză nu spune despre statutul juridic al învinuitului de la momentul începerei urmăririi până la intrarea în vigoare a sentinței de condamnare, fixând doar inadmisibilitatea arestului ilegal și a privațiunii ilegale de libertate. În același timp, aceste prevederi repezintă un pas important în calea identificării formulării teoretice a prezumției de nevinovăție a învinuitului [28, p. 110].

Dacă în conținutul Magna Carta Libertata toate prevederile sunt expuse în forma unor doleanțe, promisiuni din partea regelui, apoi în Petiția referitoare la drepturi din 1628, sunt invocate multiple fapte de întemnițare nemotivată și arest ilegal pentru perioade nedeterminate, lipsire arbitrară de proprietate la indicația puterii regale și a Consiliului Secret de Stat [25, p. 5-6, 28-32, 32-34].

Multe secole au fost irosite de poportul englez pentru a obține instituirea unui mecanism al verificării judiciare a corectitudinii aplicării măsurii de arest. După cum susține profesorul M. A. Celițov-Bebutov, prima mențiune despre dreptul învinuitului de a fi pus în libertate în condiții de cauțiune, o întâlnim în Tatatul lui J. Glanvill privind legile și obiceiurile Angliei [26, p. 351].

Primul Statut de la Westminster din 1275 (Cunoscut și sub denumirea de „*Habeas Corpus*”) a fost documentul care a confirmat dreptul persoanei arestate de a lua cunoștință cu ordinul privind investigarea corectitudinii arestului. Acest

ordin nu a prezentat de imediat o garanție a învinuitului, deoarece era inițial folosit în cazurile de lipsire de libertate la inițiativa persoanelor particulare, pentru ca ulterior, începând sfârșitul secolului al XV-lea, să fie pus în aplicare și în privința persoanelor arestate de reprezentanții autorităților statale. Oricum, o perioadă îndelungată de timp, instituția controlului judiciar al aplicării măsurii de arest nu a fost nici pe departe perfectă: nu era determinată perioada în care persoana arestată trebuia adusă în fața judecătorului; nu era soluționată chestiunea privind eliberarea copiilor de pe ordinele privind arestul; lipsea un set important de garanții procesuale, necesare protecției juridice corespunzătoare a persoanelor arestate.

Aceste întrebări au fost soluționate odată cu adoptarea Actului privind asigurarea libertății cetățenilor și prevenirea înțemnițării în țări străine, din 26 mai 1679 [25, p. 28-32]. Liperatura de specialitate susține că începând cu această dată a fost finalizată formarea și consolidarea instituției contralului judiciar asupra măsurii de arest în Anglia. Or, această instituție, cunoscută și sub denumirea de Habeas Corpus Act, reprezintă cea mai înaltă garanție a dreptului la libertate, obiectul mândriei naționale a englezilor.

Însă lupta pentru perfecționarea și umanizarea procesului penal în Anglia medievală nu s-a limitat doar la asigurarea libertății în cazurile de arest. Partidul Levellerilor a fost acela ce a acordat o mare atenție chestiunilor legate de asigurarea drepturilor și libertăților cetățenilor și organizării puterii judiciare. Or, în virtutea specificului problemei cercetate, din totalitatea propunerilor susținute de acest partid, un interes deosebit îl are următorul postulat, care se referă la prezumția de nevinovăție a învinuitului: „Viitorii parlamentari nu au puterea de a pedepsi sau să impună de a pedepsei pe cineva pentru refuzul de a răspunde la întrebări împotriva sa însuși în cauzele penale”. Anume în această cerință se regăsește prevederea unuia dintre principiile procesului penal englez – interdicția de a folosi audierea învinuitului în calitate de mijloc de demascare a acestuia [28, p. 112-113].

Contribuția Italiei la apariția și consolidarea prezumției de nevinovăție

Vorbind despre prezumția de nevinovăție, constatăm că anume în Italia au fost depuse cele mai substanțiale eforturi pentru apariția, consolidarea și evoluția acestui principiu. Dacă în procesul penal al Romei Antice din epoca Republicii prezumția de nevinovăție avea o calitate pur atributivă, apoi în procesul penal medieval inchizitorial ea nu s-a regăsit. Erau deja alte timpuri, fiind formate alte reprezentări despre faptul cum trebuie să deruleze un proces penal. În asemenea condiții, a fost dusă o luptă dură pentru a asigura drepturile și interesele persoanei în procesul penal.

În anul 1764 italianul Cesare Beccaria publică lucrarea „Despre infracțiuni și pedepse”, aceasta exercitând o influență substanțială nu doar

asupra politicienilor și ilumiiniștilor perioadei, dar și asupra primelor persoane din stat, în special, în ceea ce ținea de activitatea lor legislativă. Ideile de bază din conținutul lucrării se refereau la următoarele prevederi: orice pedeapsă inechitabilă nu este necesară; pedepsele aspre sunt iraționale și inechitabile; dreptul de a fixa pedeapsa și a interpreta legea ține de competența organului legislativ; nimeni nu poate fi arestat în lipsa probelor legale; pedeapsa nu poate fi premergătoare condamnării etc.

În raport cu subiectul prezumției de nevinovăție, din conținutul opiniilor și concluziilor lui Cezare Beccaria, prezintă relevanță următoarele poziții:

1) Tortura, ca mijloc de căutare și stabilire a adevărului în procesul penal este inefficientă și nu poate fi aplicată;

2) Persoana nu poate fi recunoscută infractor până la pronunțarea sentinței, iar societatea nu o poate lipsi de protecție până nu se constată că au fost încălcate condițiile în care a fost oferită această protecție [18, p. 260].

În opinia cercetătorului M. A. Celișov-Bebutov, această idee a lui Cesare Beccaria a fost ulterior proclamată ca fiind „prezumția de nevinovăție” [26, p. 455]. Or, susținem în totalitate părerea mai multor cercetători că aceasta a reprezentat, de fapt, prima formulare a principiului prezumției de nevinovăție a învinuitului la nivel mondial [28, p. 113-116].

Aportul Franței în apariția și consolidarea prezumției de nevinovăție

Apreciind contribuția Franței pe tărâmul instituirii și consolidării instituției prezumției de nevinovăție, menționăm că deja în a doua jumătate a secolului XVIII-lea se înregistrează o epuizare a feudalismului și a uneia din temeliile lui – procesul penal inchiizitorial. Torturarea justițiabililor, reținerile și aresturile arbitrare, încarcerările administrative ca metode de reprimare a administrației franceze din perioada absolutismului față de păturile sociale exploatate s-au compromis defenitiv, stârnind nemulțumirea mai multor pături sociale (țărani, reprezentanți ai micii burghezii etc.).

Proteste împotriva procesului inchiizitorial secret se regăsesc în diferite surse literare ale timpului, semnate de Charles Montesquieu și François Voltaire. Cel dintâi condamnă actele de tortură, susținând că „torturarea infractorilor nu este o necesitate” [21, p. 81].

Și François Voltaire a fost un dușman aprig al torturii. El condamnă, în special despotismul bisericesc, ignoranța clerului, optând pentru lichidarea judecății bisericești [19, p. 79]. La finele secolului al XVIII-lea, revendicările publiciștilor francezi privind publicitatea ședințelor de judecată, egalitatea cetățenilor în fața legii, anularea torturii, aplicarea arestului doar în baza hotărârii organelor judiciare, motivarea obligatorie a sentințelor în fața cu încetul loc în justiția franceză.

În anul 1789, odată cu începerea Marei Revoluții franceze, devine actuală și adoptarea unei Declarații a Drepturilor Omului și ale Cetățeanului. Chestiunea referitoare la prezumția de nevinovăție a fost examinată în cadrul examinării proiectului Declarației. Or, ideia prezumției de nevinovăție a pătruns adânc în conștiința deputaților Adunării Naționale a Franței, ca mai apoi să se regăsească, fără careva obiecții și dezbateri contradictorii, în conținutul art. 9 al Declarației Drepturilor Omului și ale Cetățeanului în următoarea redacția: „Orice om trebuie considerat nevinovat până la probarea culpabilității sale. Deoarece fiecare persoană este considerată nevinovată până la vinovăția acesteia nu va fi stabilită prin judecată, apoi în caz de arestare a ei, orice asprime nejustificată și lipsită de necesitate, trebuie pedepsită aspru” [10, p. 412; 20, p. 13].

În literatura de specialitate se susține că Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului vizează „orice om” și nu numai o persoană acuzată de săvârșirea unei infracțiuni, ceea ce înseamnă că în lumina acesteia domeniul de aplicare al prezumției de nevinovăție nu se limita doar la procedura penală, putând privi și alte proceduri” [11, p. 155].

Peste ceva timp, la 1791, prezumția de nevinovăție se regăsește și în Constituția Franței revoluționare [22, p. 65]. Astfel, formulată în Franța, în anul 1789, în Declarația Drepturilor Omului și ale cetățeanului, prezumția de nevinovăție a constituit o reacție democratică împotriva sistemului inchizitorial al procesului penal [15, p. 100].

Evoluția și reglementarea prezumției de nevinovăție în alte state.

Prezumția de nevinovăție, cunoscând o reglementare extinsă în timp, este menționată și în legislația SUA din perioada războiului de independență [6, p. 71]. Or, majoritatea documentelor adoptate în mai multe state în acea perioadă au ținut să înlăture vechea prezumție a vinovăției, când o persoană atrasă într-un proces penal în majoritatea cazurilor era considerată vinovată și putea fi impusă să-și demonstreze nevinovăția [6, p. 71].

În spațiul românesc, prezumția de nevinovăție a fost recunoscută și aplicată în Codurile de procedură penală române din 1864 și 1936 [14, p. 78]. Aici, inculpatului i se admitea a face dovadă contrară, cu unele excepții (procesele-verbale încheiate de procuror, polițai, primar) care făceau dovada deplină și împotriva cărora trebuia dovedită înscrierea în fals. Partea condamnată în lipsă avea dreptul de opozițiune (în termen de cinci zile), când cauza făcea parte din acelea care se judecau în prima instanță de judecată [9, p. 197]. Codul de procedură penală al României de la 1936 a menținut acele prevederi ale Codului de procedură penală din 1864 ce corespundeau exigențelor timpului, preluând sau reglementând, pentru prima oară, și unele

dispoziții care s-au dovedit corespunzătoare necesităților statului burghez român [9, p. 414], la care se atribuie și prevederile prezumției de nevinovăție.

De-a lungul timpului, prezumția de nevinovăție nu a rămas cantonată în conceptul de regulă procedurală, depășind limitele stricte ale incidenței sale judiciare și constituind prin implicațiile sale unul din drepturile fundamentale ale omului. Aceasta justifică înscrierea prezumției de nevinovăție în numeroase documente de drept internațional în care se consacrau asemenea drepturi fundamentale aparținând oricărei persoane [2, p. 16-17; 17, p. 120-122].

Asteză, cea mai mică abatere de la prevederile prezumției de nevinovăție atrage, după sine, încălcarea legalității în efectuarea justiției, îngrădind drepturile și interesele legitime ale cetățenilor. Prezumția de nevinovăție reprezintă concepția, credo-ul de bază a fiecărui stat civilizat, fiind înscris în toate actele internaționale care proclamă și asigură drepturile omului [23, p. 147].

Concluzii

Prezumția de nevinovăție reprezintă o „invenție europeană”, a cărei formulă teoretică a fost elaborată în Italia, obținând o fixare și reglementare normativă în Franța. Întărirea normativă a prevederilor ce constituie conținutul prezumției de nevinovăție are o istorie multiseculară, care depășește, pe alocuri, chiar și întregul ciclu istoric al unor state.

Prevederile atribuite la elementele prezumției de nevinovăție s-au consolidat ca teze juridice de sinestătătoare cu mult înainte de apariția ideii de „prezumție de nevinovăție” și separat de ea. Istoria practicii juridice cunoaște cazuri de reglementare normativă a mai multor elemente ce constituiau prezumția de nevinovăție a învinutului, însă fără proclamarea unui principiu „unificat” în sens că învinutul este considerat nevinovat până când vinovăția acestuia dovedită și stabilită printr-o sentință definitivă de condamnare. Procesele de judecată (penale și civile) erau guvernate de prezumția generală privind buna-credință a participanților la proces (*praesumptio boni viri*). Or, avem în vedere forma acuzatorială a procesului penal, caracteristică pentru Roma Antică în perioada Republicii.

Prezumția de nevinovăție reprezintă reacția societății față de aspectele negative ale procesului judiciar penal. Pe cât de tare erau afectate interesele societății prin laturile negative ale procesului penal (tortura, reținerea și arestul abiziv, lipsa de publicitate etc.), cu atât mai consistent au apărut multiple premise ale materializării și reglementării prezumției de nevinovăția a învinutului.

Actualmente, principiul prezumției de nevinovăție are menirea de a fi cea mai importantă garanție nu doar în materia asigurării drepturilor și intereselor

legitime ale persoanei în procesul penal, dar și în ceea ce privește efectuarea justiției.

Referințe bibliografice:

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Legea Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003. Monitorul Oficial, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.
2. Codul de procedură penală. Comentariu pe articole. Vol. 1. Coordonator M. Udriș. Ed. C. H. BECK. București, 2015.
3. Constituția Republicii Moldova. Legea Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1. În vigoare din 27 august 1994.
4. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 04 noiembrie 1950. Semnată de către Republica Moldova la 13 iulie 1995, Ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.1298-XIII din 24 iulie 1999. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr. 54-55/502.
5. Declarația Universală a Drepturilor Omului. Rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 217 A (III) din 10.12.1948. În: Tratatate internaționale. Vol. I. Chișinău, 2001. p. 11-18.
6. Dolea I., Roman D., Sedlețchi Iu., Vizdoagă T. ș.a. Drept procesual penal. Ed. Cartier Juridic. Chișinău, 2005.
7. Dolea I. Drepturile persoanei în probatoriul penal. Conceptul promovării elementului privat. Ed. Cartea Juridică. Chișinău, 2009.
8. Griga I. Drept procesual penal. Partea generală. Ed. Universul Juridic. București, 2016.
9. Istoria dreptului românesc. Vol. II. Partea a doua. Coordonator I. Ceterchi. Editura Academiei RSR. București, 1987.
10. Lefèvre E., Mauro C. La présomption d'innocence pendant l'enquête. Université Panthéon. Paris, 2006.
11. Mateuț Gh. Tratat de procedură penală. Partea generală. Vol. I. Ed. C. H. BECK. București, 2007.
12. Neagu I., Damaschin M. Tratat de procedură penală. Partea generală. Ediția a III-a, revizuită și adăugită. Ed. Universul Juridic. București, 2020.
13. Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice. Adoptat prin Rezoluția Adunării Generale a ONU nr.2200 A (XXI) din 16 decembrie 1966, art. 9 alin. 4. În: Tratatate internaționale la care Republica Moldova este parte. Vol. I. Chișinău, 1998. p. 30-50.
14. Theodoru Gr. Tratat de drept procesual penal. Ediția a 3-a. Ed. Hamangiu. București, 2013.

15. Theodoru Gr., Chiș I.-P. Tratat de drept procesual penal. Ediția a 4-a. Ed. Hamangiu. București, 2020.
16. Volonciu N. Tratat de procedură penală. Parte generală. Vol. I. Ed. Paideia. București, 1993.
17. Volonciu N. Tratat de procedură penală. Vol. I. Ed. Paideia. București, 1998.
18. Беккария Ч. О преступлениях и наказаниях. Изд. Госюриздат. М., 1969.
19. Вольтер Ф. Избранные произведения по уголовному праву и процессу. Изд. Госюриздат. М., 1956.
20. Ларин А. М. Презумпция невиновности. Изд. Наука. М., 1982.
21. Монтескье Ш. О духе законов. Изд. Мысль. М., 1991.
22. Строгович М. С. Право обвиняемого на защиту и презумпция невиновности. Изд. Наука. М., 1984.
23. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации. Учебник. Ответственный редактор П. А. Лупинская. 3-е издание, переработанное и дополненное. Изд. Юристъ. М., 2001.
24. Фойницкий И. Я. Курс уголовного судопроизводства. Том 1. Изд. Альфа. СПб, 1996.
25. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права. Том 1 / Под редакцией К. И. Батыра и Е. В. Поликарповой. Изд. Юристъ. М., 1996.
26. Чельцов-Бебутов М. А. Курс советского уголовного процесса. Том. 1. Изд. Госюриздат. М., 1957.
27. Чельцов-Бебутов М. А. Курс уголовно-процессуального права. Очерки по истории суда и уголовного процесса в рабовладельческих, феодальных и буржуазных государствах. Изд. Альфа. СПб, 1995.
28. Шахкелдов Ф. Г. Концептуальные аспекты презумпции невиновности в уголовном процессе: генезис и тенденции совершенствования. Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. М., 2006.